

Svarteper til de syke

Av Per Fugelli

Kronikk, Dagbladet 080210

Regjeringens ekspertutvalg har lagt fram sine forslag til reduksjon av sykefraværet. Kanonene stilner. Kruttrøyken legger seg. Arnstein Mykletun har hatt fine følehorn rettet mot maktens føringer og behov. NHO er blide som smør. De skal slippe å bruke en krone. LO er fornøyd. Karensdager er i det blå. Legeforeningen sukker lettet. Legene slipper å bli pisket for hardt som syndebukker. De glatte kompromissers mester, Jens Stoltenberg, sier med kledelig heshet: Vi er alle både syke og friske. Ingen har fått Svarteper. Hovedaktørene tar hverandre i hendene, smiler, bukker og neier. Men mangler det en aktør i det glade selskap? Hvor er de det gjelder? De syke, de langtidssykmeldte, de som kanskje er på vei mot uføretrygd? Har Arnstein Mykletun glemt å gjøre som Olof Lagercrantz påbyr: ”att lyssna åt det tysta holdet”?

Hadde han lyttet til de tause ville han oppdaget at den rådende debatten om sykefraværet skader syke menneskers helse. Det har haglet Svarteper på de syke særlig fra høyre, men også fra venstre.

La oss først granske høyresiden angrep på syke menneskers verdighet. Sykdom gjør oss skjøre, sårbare og redde. For å gjenvinne helse eller leve godt med sykdom, trenger syke mennesker:

Tillit, ikke mistenksomhet. Syke folk trenger å føle at sykdommen deres blir anerkjent, at de blir stolt på. Det ”eksploderende” sykefraværet utløser moralsk panikk. Det underliggende budskap fra Kristin Clemet, Erna Solberg, Siv Jensen og Jens Stoltenberg er: Her er for mange med svak vilje. Latskap og unnasluntring stemples i pannen på de syke. Medisinens Supermann, Jørgen Skavlan blir bekymret når ikke alle er kloner av ham. Syke folk blir ikke friskere av at han kaller dem bløtdyr. Jeg har en mistanke om at han lengter tilbake til Hedemarken for hundre år siden da det het: ”Bare den er sjuk som skrik høgt og blør stygt”.

Fellesskap, ikke utstøting. Syke mennesker er redde for å miste flokken sin. De trenger trygghet og godtaking. Det får de ikke av Høyre og Civitas som hyler alarm om 700 000 mennesker i det de kaller ”Utenforskapet”. Erna Solberg mobber de kronisk syke og uføre ytterligere ved å kalle dem ”samfunnstapere”. Det står sosial frost av disse ordene. ”Utenforskapet” signaliserer at kun

produksjonsverd finnes, ikke menneskeverd. Hvis du ikke jobber og tjener penger, da blir du forvist til ”Utenforskapet”. Da er du en ”samfunnstaper”.

Råderett over eget liv, ikke formynderi. Syke mennesker er redde for å miste kontroll over kropp, hverdag og framtid. Derfor trenger de respekt for selvråderetten. Den nåværende ordning for sykmelding og arbeidskvalifisering setter det syke mennesket under administrasjon. Du skal stadig opp i møter hvor lege, arbeidsgiver, verneombud, tillitsvalgt, NAV-ansatte skal finne ut hva du er best tjent med. Hver 14. dag skal du sende inn rapport om hva du har foretatt deg om dagen og om natten til NAV. De syke er underlagt et medisinsk overvåkings- og politiregime som ingen ville våge å overfalle friske borgere med.

Fred, ikke mas. Det er hardt for kropp og sjel og de du er glad i å bli alvorlig syk, bevege deg mot uføretrygd, kanskje død. Da lengter du og dine etter fred. Men nei, sykdomsfred er farlig. Aktivitetslinja ruler. ”Ta opp din seng og løp” – lyder dagens mantra fra leger, NAV og NHO.

Samhold, ikke medisinsk apartheid. Høyresiden har alltid likt å rangere mennesker i verdige og uverdige trengende. De verdige trengende kommer fra Den tilfredse majoritet som blir rammet av skikkelige sykdommer som kreft, hjerteinfarkt og leddgikt. De uverdige trengende kommer i hovedsak fra ”de andre”, fra de lave sosiale lag. Det er de viljesvake bløtdyrene som ruser seg, får nervøse plager, spenninger i musklene og vondt i skjelettet. I debatten har det kommet fram konkrete forslag om å forskjellsbehandle disse to gruppene med henblikk på overvåkning, kontroll og trygdeytelser. Slik ser vi konturene av et medisinsk klassesamfunn vokse fram.

Slik har høyresiden fått herje med syke menneskers trygghet og verdighet under dekke av å ville redde nasjonaløkonomien. Venstresiden har vært spak. Marsdal har kull i øynene, men lite ild. ”No problem”, har vært venstresidens omkved. Sykefraværet i Norge har holdt seg stabilt siden 1978. Det er høyt i europeisk sammenheng, men såpass lyt vil tåle med vår høye andel kvinner og eldre i arbeidslivet. Det er sant, men no problem strategien har også kommet til å omfatte syke menneskers adgang til arbeidslivet. Venstresiden har aldri laget en kampsak av å sikre mennesker med økt sykkelighet og nedsatt funksjonsevne rett til arbeid. Det smaker Høyre og NHO av ”maset” om arbeid. Derfor har venstresiden latt den sak ligge. Det er synd fordi arbeid kan også være en helsekilde for syke mennesker. Arbeid gir verdighet. Du gjør nytte for deg. Du er et selvberget menneske. Arbeid gir fellesskap. Mange har sitt tetteste sosiale nettverk på jobben. Arbeid gir mening og utvikling til livet. Du får tatt dine anlegg i bruk, bygger kyndighet og selvfølelse. Derfor, uten mas, uten tvang, bør syke mennesker få reell tilgang på et arbeid som passer for dem. Den rettigheten

blir ikke til av ord og fromhet. Den krever penger fra fellesskapet (NAV) til bedriftene for å inkludere mennesker med restarbeidsevne. De økonomiske overføringene bør ikke være knyttet til enkeltpersoner. Det gir stigma. I stedet kan man tenke seg at bedrifter som forplikter seg til å la 5-10 prosent av arbeidsstokken bestå av mennesker med økt sykdomspotensiale, får en fast årlig sum som skal kompensere det bedriftsøkonomiske tap, en investering som mennesket og samfunnet vil få igjen i sosialmedisinsk gevinst.

Nå skal partene i arbeidslivet forhandle fram nye tiltak for å få ned sykefraværet og ny avtale om inkluderende arbeidsliv. Jeg håper de vil gi prioritet til den usynlige part: De syke. Ikke la egne måltall, frykt for tvangsmulkt, beskyttelse av egeninteresser i profesjon og byråkrati dominere. Legg vekt på å skape et klima og foreslå ordninger som ivaretar syke menneskers verdighet. Det er utarming av den sosial kapitalen som truer Velferdsstaten, ikke mangel på kroner og øre.